

Efectele circulației forței de muncă în Uniunea Europeană

■

Carmen Mihaela Tudorache

Doctorand

Academia de Studii Economice București

Abstract. *Within the EU, there is no common policy on migration; there are common policies on certain aspects of migration. The Member States fear of migration, but their economies and societies will further need migrant workers. Labour force migration have positive, but also negative consequences for all parties involved: receiving countries, origin countries and migrant workers. Within this framework, a common approach of the migration management and the harmonization of the economic migration policies of the Member States represent already one of the most important challenges for the European Union and will be further emphasized.*

Key words: migration; economic migration; migration policies; migration effects; origin country; receiving country.

■

Migrația are un rol important în transformările sociale contemporane. Este atât un rezultat al schimbărilor globale, cât și un impuls pentru viitoarele schimbări în statele de origine, dar și în cele primitoare. Bernd Schulte (1998) arăta că migrația are în primul rând un impact direct la nivel economic, dar afectează și domeniul muncii și cel social, sistemul de protecție socială, cultura și politicile naționale, relațiile internaționale, conducând inevitabil la o mai mare diversitate etnoculturală în toate statele.

Percepții privind migrația forței de muncă în Uniunea Europeană

Accesul la locurile de muncă dintr-un stat membru reprezintă un aspect fundamental al liberei circulații a persoanelor în cadrul Uniunii Europene. Această libertate include dreptul persoanei de a se deplasa într-un alt stat membru pentru a-și căuta un loc de muncă sau pentru a lucra acolo, fie ca lucrător independent, fie ca angajat.

Din punct de vedere politico-economic, libera circulație a persoanelor urmărește crearea unei piețe comune a forței de muncă și promovarea unei cetățenii a Uniunii Europene, prin eliminarea barierelor în acest domeniu.

Accesul la piețele forței de muncă din statele membre presupune dreptul la egalitate de tratament în ceea ce

privește condițiile de muncă, precum și dreptul la integrare socială, economică și culturală a lucrătorului migrant și a familiei acestuia în țara gazdă. Dreptul la libera circulație a lucrătorilor este completat și susținut de un sistem de coordonare a sistemelor de securitate socială și un sistem de recunoaștere reciprocă a diplomelor.

O mobilitate ridicată determină creșterea oportunităților lucrătorilor de a găsi un loc de muncă și ale angajatorilor de a găsi persoane cu un nivel corespunzător al aptitudinilor, impulsionându-se astfel ocuparea forței de muncă și creșterea economică. În cadrul comunitar, libera circulație a lucrătorilor are ca scop principal deschiderea pieței europene a forței de muncă tuturor lucrătorilor din UE, contribuind astfel la obiectivul general vizând pacea și prosperitatea și completând piața internă a mărfurilor, serviciilor și capitalului.

Imigrația este o realitate a societății contemporane, cu implicații economice, sociale și politice. Susținând această idee, Anna Diamantopoulou, fost comisar european pentru afaceri sociale și ocupare (2003), evidențiază faptul că, pe de o parte, în Uniunea Europeană unele state membre se tem că ar putea fi depășite de acest fenomen, iar, pe de altă parte, există critici care califică Uniunea Europeană ca „fortăreața Europei”.

La nivelul Uniunii Europene, imigrația legală constituie un factor de favorizare a creșterii economice,

în condițiile în care este gestionată eficient și canalizată spre sectoarele deficitare. De aceea, Marc Verwilghen (2004), ministrul belgian al cooperării pentru dezvoltare, argumenta că este nevoie de o campanie de conștientizare a publicului asupra aspectelor pozitive ale migrației, în condițiile în care aceasta este percepută în prezent, preponderent, cu conotație negativă. Totodată, este necesară o mai mare coordonare între politicile privind dezvoltarea și eforturile întreprinse pentru gestionarea eficientă a fenomenului migrației, cu atât mai mult cu cât îmbătrânirea populației va avea consecințe importante asupra pieței muncii, sistemelor de pensii și de sănătate, influențând tot mai mult modul în care este percepută migrația.

Creșterea populației, ca urmare a imigrației sau a extinderii Uniunii Europene, nu reprezintă o problemă în sine. În prezent, în Uniunea Europeană se acordă o importanță deosebită eficientizării utilizării resurselor umane. De aceea, politica Uniunii Europene se concentrează, în special, asupra pieței muncii și integrării sociale a imigranților care locuiesc legal în statele membre.

Primul Raport anual al Comisiei Europene privind migrația și integrarea imigranților la nivelul Uniunii Europene, prezentat în 2004, arată că au crescut preocupările autorităților din statele membre atât pentru drepturile civice și politice ale imigranților, cât și pentru recunoașterea și echivalarea diplomelor și calificărilor imigranților, îmbunătățirea situației locative a acestora, precum și pentru combaterea oricăror forme de discriminare și rasism, fenomene care îi afectează cu predilecție.

În ceea ce privește dreptul de a practica o profesie într-un stat membru, deși s-au înregistrat progrese în acest domeniu, mai sunt încă destule de făcut cu privire la egalitatea de tratament între lucrătorii migranți și cetățenii respectivului stat. De asemenea, aplicarea legislației în domeniu generează numeroase dificultăți. Mai mult, în raportul Comisiei Europene (2004) se arată că nu există suficientă flexibilitate administrativă în ceea ce privește situația specială a migranților, iar nivelul de cooperare dintre statele membre este uneori insuficient.

La nivel comunitar, nu există încă o politică privind migrația; există politici comune privind anumite aspecte ale migrației. În practică, migrația este reglementată prin acte normative naționale, care sunt actualizate corespunzător nevoilor economice ale statelor primitoare. Țările de origine intervin, de asemenea, în procesul de migrație economică, deși deseori numai ca reacție la reglementările din țările de destinație cu obiectivul de a evita, spre exemplu, un flux excesiv sau prea selectiv al lucrătorilor.

La nivel comunitar, se încearcă gestionarea factorilor care stau la baza fenomenului emigrării: sărăcia, șomajul și subdezvoltarea, dar și persecuțiile (Diamantopoulou, 2003). În 2004, Comisia Europeană a adoptat Comunicarea pe tema migrației și dezvoltării, document care oferă cadrul necesar inițierii unor proiecte concrete, care să stimuleze efectele pozitive ale migrației. Astfel, se va urmări includerea în toate acordurile pe care Uniunea Europeană le va semna cu state terțe, precum și în diferitele strategii de țară pe care le elaborează, a unor clauze referitoare la cooperarea pentru gestionarea eficientă a fluxurilor migratorii (Mareau, 2004).

În prezent, piața forței de muncă din Uniune este destul de permisivă pentru persoanele calificate sau care doresc să desfășoare activități neatractive pentru cetățenii UE. Se acordă o mai mare atenție utilizării „lucrătorilor oaspeți”. Angajarea oricărui lucrător din statele terțe se poate realiza într-o manieră care să determine evoluții economice și sociale pozitive în țările de origine ale imigranților. Aceștia sunt încurajați să se întoarcă în țările de origine cu un bagaj de cunoștințe extins, dar și cu un anumit capital financiar, pentru a sprijini îmbunătățirea nivelului de trai, nu numai local, ci și regional (Diamantopoulou, 2003).

Legătura dintre schimbările demografice și politicile privind migrația este și va continua să fie o problemă importantă a Uniunii Europene în viitorul apropiat.

În plus, previziunile arată o tendință de creștere a migrației, având în vedere evoluția unor factori favorizanți ai fenomenului. Cel mai probabil, decalajul tehnologic și cel al veniturilor per capita dintre statele membre și țări din regiuni mai puțin dezvoltate se va accentua și tot mai mulți indivizi vor opta să-și asume riscul de a emigra. Studiile arată că fenomenul va fi, însă, atenuat de procesul de liberalizare și integrare a piețelor mărfurilor și serviciilor la nivel mondial. Acesta va avea efecte în direcția egalizării veniturilor realizate de lucrători, diminuând interesul pentru emigrare.

Cu toate acestea, economiile și societățile statelor membre vor continua să aibă nevoie de lucrătorii migranți. De aceea, stabilirea unei abordări comune a problematicii managementului migrației și armonizarea politicilor privind migrația ale statelor membre reprezintă deja una dintre cele mai importante provocări ale Uniunii Europene și va căpăta un accent deosebit în viitor.

Efectele migrației forței de muncă în Uniunea Europeană

Migrația este un fenomen complex, cu o multitudine de efecte, nu numai la nivel comunitar. Dincolo de acest cadru, migrația are o serie de consecințe, atât pozitive,

cât și negative, pentru toate părțile implicate: țări primitive, țări de origine și lucrătorii migranți.

Circulația forței de muncă favorizează diseminarea cunoștințelor tehnice și a metodelor moderne de lucru între statele afectate de fenomenul migrației. De asemenea, în Uniunea Europeană, libera circulație a persoanelor potențează dobândirea unui mod de gândire european.

În teorie, libera circulație a forței de muncă, fără intervenții din partea statului de origine sau a celui gazdă, are efecte pozitive, echilibrând avantajele (Golinowska, 2002).

Pe de o parte, în țara de origine rata șomajului scade și salariile cresc, migrarea forței de muncă reducând dezechilibrele de pe piața muncii. În același timp, apar noi factori de creștere economică: transferul veniturilor migranților și calificările îmbunătățite ale lucrătorilor care se întorc.

Pe de altă parte, în țara de destinație, rezerva de resurse umane crește, ceea ce duce la încetinirea creșterii salariilor și la creșterea de capital. După teoria clasică, procesul de migrație încetează atunci când plățile pentru muncă sunt egale în ambele țări. De aceea, migrația este un proces pozitiv pentru ambele părți. Pe termen lung, nu există învingători sau învinși.

După Michael Piore (1979), motivul pentru cererea susținută de forță de muncă străină este fragmentarea profundă a pieței muncii. Ramurile și sectoarele de activitate nu se dezvoltă toate în același mod. În fiecare economie există segmente care sunt mari consumatoare de capital, după cum sunt și segmente mari consumatoare de forță de muncă și câteva segmente intermediare cu variații ale cererii pentru acești doi factori de producție.

Dezvoltarea economică diferită generează diferențe în ceea ce privește cererea de forță de muncă cu trăsături structurale speciale. În consecință, în fiecare țară, chiar și în cele mai dezvoltate, există segmente ale pieței de muncă unde angajarea de muncitori autohtoni este în declin (Golinowska, 2002). În statele membre ale Uniunii Europene, muncitorul autohton respinge în foarte multe cazuri oferte de muncă neatractive chiar și în condițiile unui nivel ridicat al șomajului. Lucrătorii străini, acceptând locurile de muncă prost plătite și fără prestigiu, devin „salvatori” ai sistemului și factori ai stabilizării economice.

În practică, însă, după cum am menționat, migrația forței de muncă are atât efecte pozitive, cât și negative, de natură economică, socială sau culturală, pentru toți cei implicați.

Pentru țările de destinație, influxul de forță de muncă străină este benefic pentru susținerea activităților economice pe care piața internă a muncii nu le poate

acoperi, fie din cauza lipsei de personal calificat în acele domenii, fie din lipsa interesului forței de muncă autohtone pentru acele sectoare de activitate.

De asemenea, oferta mult mai diversificată în ceea ce privește calificările și aptitudinile permite angajatorilor să găsească cele mai potrivite persoane pentru diverse activități economice.

De multe ori, statele membre facilitează accesul pe piețele naționale ale muncii pentru persoanele înalt calificate, ceea ce are influențe pozitive asupra eficienței economice, creșterii veniturilor din anumite activități economice și asupra creșterii economice în general.

Surplusul de forță de muncă nu determină doar creșterea și întinerirea ofertei pe piața muncii, ci și creșterea consumului, deci și a ofertei generale, rezultând creșterea PIB și, ca o consecință, îmbunătățirea nivelului de trai.

Temerile statelor membre în ceea ce privește migrația forței de muncă se referă la diminuarea posibilității propriilor cetățeni de a-și găsi un loc de muncă datorită competiției sporite și, cu atât mai mult, a dumping-ului social.

De asemenea, integrarea lucrătorilor imigranți, precum și a membrilor lor de familie, necesită alocarea unor resurse financiare, umane și materiale suplimentare, precum și soluționarea tuturor tensiunilor și problemelor sociale care pot apărea ca urmare a diferențelor culturale.

Activitatea desfășurată de lucrătorii migranți are efecte pozitive, ca urmare a veniturilor și producției realizate, nu numai pentru statul primitiv, ci și pentru statul de origine.

Nigel Harris (2004) considera că principalele canale prin care migrația exercită un impact favorabil asupra dezvoltării statelor de origine sunt remisiile și repatrierea know-how-ului acumulat de lucrătorii migranți în țările gazdă. Creșterea volumului migrației va determina și creșterea remisiilor (sumele repatriate în țara de origine de emigranți). Implicațiile deosebit de favorabile ale acestora asupra dezvoltării rezultă din faptul că, așa cum arăta Uri Dadush (2004), director la Banca Mondială, remisiile constituie cea mai stabilă sursă de valută pentru țările sărace, care reprezintă principala lor destinație.

Statul poate avea avantaje financiar-fiscale, dar și sociale, datorită veniturilor obținute de cetățenii proprii care desfășoară activități într-un (alt) stat membru.

Sumele de bani trimise în țară de către lucrătorii migranți consolidează baza de impozitare a veniturilor, determinând creșterea veniturilor bugetului de stat.

Rata șomajului poate fi diminuată ca urmare a posibilității cetățenilor de a-și găsi un loc de muncă pe teritoriul unui (alt) stat membru. Libera circulație a persoanelor presupune dreptul de a-și alege liber reședința

și ocupația. Astfel, dacă o persoană nu-și găsește un loc de muncă în țara de origine, se poate deplasa și stabili acolo unde a primit o ofertă convenabilă.

În acest mod, scade presiunea asupra bugetului de asigurări de șomaj și asupra sistemului de asistență socială din statul de origine. De asemenea, lucrătorul migrant care revine în țara de origine poate beneficia de experiența dobândită în străinătate, sporindu-și șansele de angajare sau putând deveni angajator pentru alte persoane, contribuind și în acest fel la reducerea șomajului.

Experiența dobândită în străinătate asigură și un nivel sporit de flexibilitate al forței de muncă. Aptitudinile suplimentare obținute în străinătate vor facilita angajarea lucrătorului migrant la întoarcerea în țara de origine.

Migrația determină apariția, mai ales în statele care constituie principalele destinații ale fluxurilor migratorii, a unor comunități ale imigranților. Prezența acestora este benefică din perspectiva facilitării schimburilor economice și culturale, a susținerii intereselor naționale în cadrul comunitar și a promovării, într-o anumită măsură, a identității naționale.

Efectele negative ale migrației pentru statele de origine sunt determinate de pierderea forței de muncă înalt calificate, dar și de consecințele migrației ilegale, respectiv nevoia de a-i integra în societate și pe piața muncii pe cei repatriați.

Pentru lucrătorii migranți, principalul avantaj îl constituie posibilitatea de a-și găsi un loc de muncă, în funcție de aptitudini și calificare, de cele mai multe ori obținând un salariu mai mare decât în țara de origine.

În plus, în Uniunea Europeană, conform prevederilor Regulamentului nr. 1612/1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității, avantajele sociale și fiscale acordate lucrătorilor comunitari migranți sunt similare cu cele acordate cetățenilor proprii. De asemenea, de aceleași avantaje sociale beneficiază și familia lucrătorului.

Noțiunea de avantaj social, în înțelesul din Regulamentul nr. 1612/1968, se deosebește de cea de prestație socială prevăzută de Regulamentul nr. 1408/1971 referitor la coordonarea sistemelor de securitate socială. Constituie, de pildă, un avantaj social acordarea tarifului preferențial la biletele de transport pe căile ferate sau aplicarea regimului național de garantare a venitului minim pentru asigurarea mijloacelor de existență, indemnizațiile pentru persoanele cu handicap, alocația acordată la naștere etc.

În privința avantajelor fiscale, prin Tratatul asupra Comunității Europene se interzice statelor membre să prevadă în legislația lor fiscală ca impozitul pe salariu, reținut la sursă, să fie trecut în sarcina lucrătorului contribuabil, atunci când acesta își are reședința doar o parte a anului fiscal pe teritoriul aceluia stat.

O persoană care lucrează în străinătate intră în contactul cu practicile și uzanțele existente în statul de destinație referitoare la desfășurarea activității sau cu un alt tip de cultură antreprenorială. De asemenea, lucrătorii migranți pot participa la cursuri de formare profesională, ca și cetățenii statului respectiv. Experiența și cunoștințele acumulate în străinătate vor putea fi valorificate ulterior, la întoarcerea în țara de origine.

Un alt avantaj pentru lucrătorul migrant îl constituie contactul cu elemente de civilizație și cultură specifice statului respectiv. În acest mod, se dobândesc noi experiențe, cunoștințe, obiceiuri care pot avea un efect pozitiv asupra dezvoltării individuale ulterioare.

Pe de altă parte, însă, acceptarea unei oferte de angajare din străinătate face incertă evoluția profesională pe termen mediu și lung. Mai mult, lucrătorii imigranți sunt de multe ori dispuși la compromisuri în ceea ce privește tipul de activitate pe care urmează să o desfășoare în străinătate raportat la studiile, calificările și aptitudinile dobândite în statul de origine. Întreruperea activității specializate are un impact negativ asupra continuității profesionale, precum și asupra abilităților necesare pentru practicarea profesiei respective la întoarcerea în țară.

Pe de altă parte, emigrarea personalului calificat și înalt calificat constituie o pierdere și pentru statul de origine, acesta nemaiputând beneficia de rezultatul investițiilor în formarea resurselor umane.

În cazul lucrătorilor din Europa Centrală și de Est, acceptarea condițiilor oferite în statele membre se datorează posibilității obținerii unor câștiguri mai bune în sectoare prost plătite din străinătate (unde există cerere), comparativ cu sectorul în care lucau sau în care li s-a oferit un loc de muncă în țară. Acceptarea unui loc de muncă cu prestigiu scăzut se face cu mai mare ușurință când este vorba de un post temporar și când cei din anturajul individului nu cunosc acest lucru.

Însă, la întoarcerea în țară, în lipsa unor acorduri bilaterale în domeniul securității sociale, lucrătorul migrant din state necomunitare se poate afla în situația de a nu putea beneficia de anumite prestații de securitate socială sau de a nu putea valorifica vechimea în muncă dobândită în străinătate.

Lucrătorii migranți se confruntă uneori și cu lipsa de cunoștințe sau informații cu privire la drepturile lor sau diverse oportunități de care pot beneficia în străinătate. De asemenea, emigranții pot să nu fie foarte bine informați cu privire la condițiile de viață și de muncă existente în statul de destinație, uneori devenind victime ale traficului de ființe umane.

Emigrarea poate avea, de asemenea, și efecte de ordin social asupra familiilor lucrătorilor migranți. Părăsirea familiilor, chiar și pentru o perioadă determinată de timp,

în vederea desfășurării de activități lucrative în străinătate poate avea efecte negative asupra educației copiilor sau asupra evoluției viitoare a familiei.

La nivelul Uniunii Europene, se dezbate și se caută soluții cu privire la problema „migrației creierelor”, care însoțește fenomenul migrației în anumite țări sau în anumite perioade. Persoanele educate au o înclinație mai mare pentru migrație atunci când șansele de câștig care corespund aspirațiilor lor sunt mici. În același timp, aceste persoane au probleme de adaptare mai mici în țara de destinație, cunoscând limbi străine sau având abilități mai bune sau deprinderi care le permit să învețe mai repede (Becker, 1995).

Pentru țările de origine, plecarea specialiștilor poate avea ca efect reducerea dezvoltării tehnologice, a creșterii economice, scăderea veniturilor și a ocupării în anumite sectoare. Există, însă, modalități de a evita sau combate astfel de efecte: motivarea specialiștilor, schimburile temporare de specialiști, crearea de rețele între specialiștii din țară și cei stabiliți în străinătate, stimularea investițiilor din sumele trimise în țară de specialiștii migranți.

Acest fenomen prezintă o serie de avantaje, mai ales de ordin financiar, în special pentru țările de destinație. În discuția despre „migrația creierelor” au fost aduse, însă, și argumente care arată unele dezavantaje ale țărilor de destinație. Pe termen lung, poate fi observată neglijarea propriilor sisteme educaționale. Dacă cererea de specialiști poate fi suplinită cu ușurință din străinătate, structura care furnizează calificări autohtone devine necorespunzătoare și începe să se înrăutățească. Cheltuielile colective cu educația scad, fapt care are un impact negativ asupra procesului de inovație și de adoptare de noi tehnologii (Golinowska, 2002).

În orice caz, beneficiile directe ale „migrației creierelor” sunt foarte apreciate. Importul de specialiști are încă loc, chiar dacă semnificația sa este mai scăzută. Educația secundară și educația superioară, însoțite de o eficiență economică ridicată a țărilor bogate, fac, însă, ca slujbele bune să fie mai puține, chiar și pentru o persoană calificată. Ca urmare, specialiștii din țările bogate încep să emigreze și vor emigra din ce în ce mai mult către țările mai sărace, pentru a căuta slujbe care corespund calificărilor și aspirațiilor lor. Cu cât capitalul și

investițiile directe vor merge spre țările sărace, cu atât aceste persoane vor emigra din țările bogate.

Integrarea economică intraregională poate reduce efectele negative ale „migrației creierelor”, în special datorită faptului că investițiile străine intraregionale sporite determină crearea unor rețele și formarea unor canale ale lucrătorilor înalt calificați, în ambele sensuri.

În procesul de atragere a forței de muncă înalt calificate din statele terțe, Uniunea Europeană va trebui să identifice și pârghiile prin care să limiteze efectele negative produse de „exodul creierelor” asupra dezvoltării statelor de origine (Verwilghen, 2004).

Concluzii

Migrația este un fenomen complex, cu o multitudine de efecte. Fenomenul are consecințe importante în societate la nivel economic, social, cultural și politic.

În Uniunea Europeană se recunoaște faptul că migrația legală poate fi un factor favorizant pentru creșterea economică, în condițiile în care este gestionată eficient și canalizată spre sectoarele deficitare. Statele membre percep, însă, diferit fenomenul migraționist, în funcție de contextul specific fiecăruia. De asemenea, publicul percepe migrația, cel puțin dinspre țările terțe, preponderent, cu conotație negativă.

De aceea, este nevoie de o campanie de conștientizare asupra aspectelor pozitive ale migrației și a necesității acesteia. Totodată, politicile privind dezvoltarea trebuie să includă și măsuri corespunzătoare pentru gestionarea eficientă a fenomenului migrației. Aceasta cu atât mai mult cu cât îmbătrânirea populației din Uniunea Europeană va avea consecințe tot mai importante atât asupra pieței muncii, cât și asupra sistemelor de pensii și de sănătate. Legătura dintre schimbările demografice și politicile privind migrația este și va continua să fie o problemă importantă a Uniunii Europene în viitorul apropiat.

Economiile și societățile statelor membre vor continua să aibă nevoie de lucrătorii migranți. În plus, previziunile arată o tendință de creștere a migrației. De aceea, este nevoie de o abordare comună a problematicii managementului migrației și armonizarea politicilor privind migrația ale statelor membre.

Bibliografie

- Becker, G., cit. Briggs (1995), *Wall Street Journal* no. 14/1992
- Dadush, U., Banca Mondială, dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”, Bruxelles, 2004
- Diamantopoulou, Anna, conferința comună a Comisiei Europene și OCDE cu tema „Aspectele economice ale migrației”, Bruxelles, 2003
- Golinowska, Stanisława, „Economic Migration. Free Movement of Labour Force and Regulations”, Polonia, 2002
- Harris, N., dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”, Bruxelles, 2004
- Mareau, F., dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”, Bruxelles, 2004
- Piore, M. J., „Birds of Passage: Migrants Labour and Industrial Societies”, 1979
- Schulte, B., „Treatment of Third Country Nationals in European Community Law. The Status Quo”, în ed. Jorens, Y., Schulte, B., „*European Social Security Law and Third Country Nationals*”, Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Sozial Recht, München, 1989
- Verwilghen, M., dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”, Bruxelles, 2004
- www.europa.eu.int/comm/employment_social/fundamri/movement/studies